

УДК 657.6

Ковгунова Н.В., аспірантка
Львівська комерційна академія

СУТНІСТЬ КОНТРОЛЮ, ЙОГО МЕТА І ЗАВДАННЯ В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТОМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

© Ковгунова Н.В.

Розглядаються теоретичні та практичні проблеми, пов'язані з системою контролю в процесі управління суб'єктів господарювання, розкривається суть та основні завдання. Охарактеризовано три основні рівні системи контролю.

Ключові слова: контроль, сутність, мета, завдання, суб'єкт господарювання.

The theoretical and practical problems associated with the control system in the management of business entities, reveals the essence and basic tasks. Characterizes the three main levels of control.

Key words: control, essence, goals, objectives, entity.

Рассматриваются теоретические и практические проблемы, связанные с системой контроля в процессе управления субъектов хозяйствования, раскрывается суть и основные задачи. Охарактеризованы три основных уровня системы контроля.

Ключевые слова: контроль, сущность, цели, задачи, субъект хозяйствования.

В сучасних умовах перманентного зростання економічного потенціалу суб'єктів господарювання в Україні дедалі більшу роль відіграє ефективний контроль виробничої діяльності, як зі сторони держави, так і зі сторони власників підприємств. Внаслідок залучення іноземних інвестицій визначення мети і завдань контролю на підприємстві набуває особливо актуального значення. Як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі немає однозначного визначення контролю. Так, кожен науковець намагається показати свій підхід до контролю, виділяючи в ньому лише якийсь конкретний аспект.

Метою статті є систематизація поглядів науковців щодо визначення мети і завдань контролю і розробка рівнів позиціонування і подальшого розвитку контролю.

Деякі вітчизняні вчені трактують контроль, коли контроль і ревізія практично ототожнювалися. «Контроль – це систематичне спостереження і перевірка процесу функціонування відповідного

об'єкту з метою встановлення його відхилень від заданих параметрів» [1, с.10].

Інші вчені визначають контроль дуже загально і не конкретно. Контроль – це засіб керівництва господарською діяльністю об'єднань, організацій і підприємств [2, с.3]; контроль є складною, динамічною, саморегулюючою системою, так як представляє сукупність великої кількості різноманітних елементів, які знаходяться в тісному взаємозв'язку і безперервному розвитку [3, с.495]; контроль – це процес забезпечення досягнення організацією своїх цілей [4, с.66]. Недоліком такого підходу є те, що вставивши замість слова «контроль» інший термін (менеджмент, управління, економіка, інше), ми отримаємо цілком справедливе твердження.

Існує такий підхід до контролю, який ми б назвали «нормативно-правовий»: контроль – це складова управління економічними об'єктами і процесами, що полягає у спостереженні за об'єктом з метою перевірки відповідності дійсного стану організації, підприємства, установи і їх діяльності, стану, передбаченого законами, інструкціями та іншими нормативними актами [5, с.303]; контроль – складова частина управління економічними об'єктами та процесами, що полягає у спостереженні за об'єктом з метою перевірки відповідності об'єкта спостереження бажаному та необхідному стану передбаченому законами, положеннями, інструкціями, іншими нормативно-правовими актами, а також програмами, планами, договорами, проектами, угодами [6, с. 161].

Наступний підхід характеризується контроль, як відповідність певним управлінським рішенням: контроль – це процес, що забезпечує відповідність функціонування об'єкту управління прийнятим управлінським рішенням та направлений на успішне досягнення поставлених цілей [7, с.4]; контроль – це система спостереження і перевірки відповідності процесу функціонування об'єкта управління прийнятим управлінським рішенням, встановлення результатів управлінського впливу на керований об'єкт виявленням відхилень, допущених у ході виконання цих рішень [8, с.6].

Одне з найкращих визначень контролю дає проф. Усач Б.Ф.: контроль – це «перевірка виконання тих або інших господарських рішень з метою встановлення їх законності та економічної доцільності»[9, с.5]. Дане визначення логічне, лаконічне, і по суті.

На нашу думку, варто визначити напрями чи рівні позиціонування і подальшого розвитку контролю в економічній теорії і практиці.

Нами запропоновано розглядати позиціонування і подальший розвиток контролю на таких рівнях (рис 1):

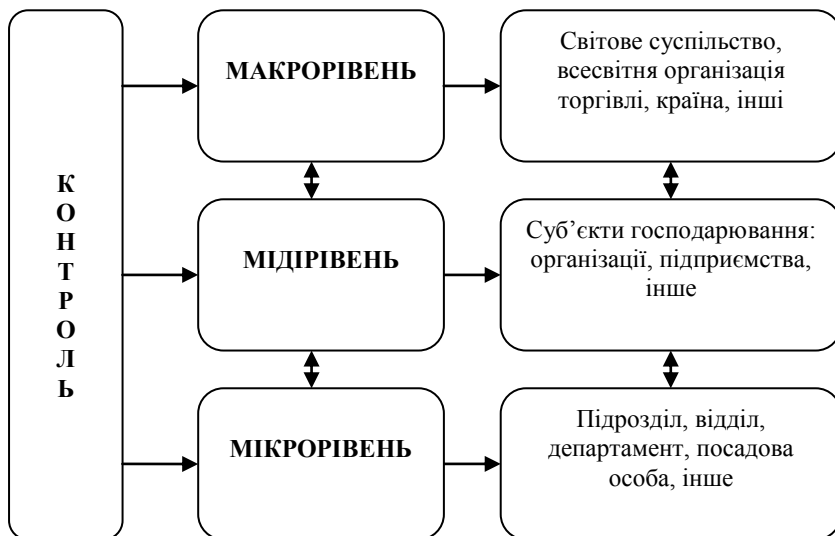

Рис. 1. Рівні позиціонування і подальшого розвитку контролю у світі

макрорівень – визначає сутність, мету і завдання контролю на рівні світового суспільства, країни; мідрівень - визначає сутність, мету і завдання контролю на рівні суб'єктів господарювання; мікрорівень - визначає сутність, мету і завдання контролю на рівні підрозділу чи виконавця певних контрольних функцій.

Ще одним важливим питанням щодо контролю є визначення мети контролю і завдань. Серед науковців немає єдиного підходу до цих понять. Дуже часто вчені вважають ці терміни синонімами і тому, коли вказують завдання контролю, часто це називають метою, і навпаки.

У енциклопедії бізнесмена, економіста, менеджера: мета – це «бажання досягнути чогось, здійснити намір» [5, с.357], а завдання –

це «одиниця роботи ... складні завдання мають певну послідовність кроків, окремі з них можуть залежати від результатів виконання попередніх кроків»[5, с.208].

Як бачимо, різниця є і вагома, але зрозуміло, що це взаємозалежні поняття. Часто при формуванні мети і завдань вчені застосовують метод «дерево рішень». Розглянемо графічно загальну модель мети, основних і другорядних завдань контролю на рис. 2.

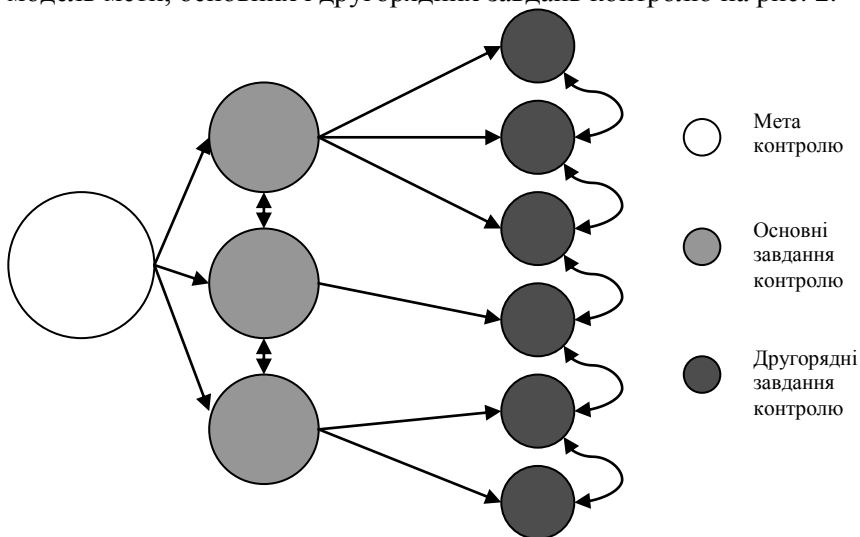

Рис. 2. Загальна модель мети, основних і другорядних завдань контролю

Сутність контролю визначається його метою, основними і другорядними завданнями, які можуть змінюватися під впливом релевантних факторів як зовнішнього, так і внутрішнього середовища суб'єкта господарювання.

Оскільки ми пропонуємо розглядати контроль на трьох рівнях, то і мета, і завдання кожного із цих рівнів буде дещо відрізнятися. Характерним є те, що мета мікрорівня контролю є складовою частиною мети мідірівня і може виступати як одне з основних чи другорядних завдань мідірівня контролю, а мета мідірівня контролю є складовою частиною мети макрорівня.

Мету макрорівня контролю сформулювали найкраще

Жила В.Г., Вітвіцька Н.С., Кузьмінська О.У.: «основна ціль контролю - об'єктивне вивчення фактичного положення справ в різних галузях суспільного та державного життя, виявлення тих фактів та умов, які негативно впливають на виконання прийнятих рішень та досягнення поставлених рішень [7, с.4]; «в умовах ринкової економіки контроль повинен сприяти зміцненню державної фінансової дисципліни, поліпшенню фінансового стану суб'єктів контролю, збереженню державного майна, попередженню зловживань, поповненню доходів бюджету [10, с.10].

Мету мідірівня контролю сформулювали найкраще Суйц В.П. і Білуха М.Т., Лушкін В.А., Понікаров В.Д., Ялдіні І.В., Ачкасов А.Є.

Ми погоджуємося із досить поширеною думкою науковців про те, що оскільки контроль є однією з функцій управління, то його мета співпадає з метою управління. Так, Суйц В.П. вказує, що «мета контролю, якщо сприймати широко, лежить за межами контрольної діяльності, співпадає з метою усієї господарської діяльності, з метою виробництва і управління» [11, с.5]. В даному визначенні, на нашу думку, замість «контрольної діяльності» варто використати «контролю, як діяльності».

Проф. Білуха М.Т. пропонує таке: основною метою функції контролю є блокування відхилень діяльності суб'єкту управління від заданої управлінської програми, а в разі виявлення аномалій – приведення керованої системи в стійке положення за допомогою усіх соціальних регуляторів [12, с.3]. Не зовсім зрозуміло, чому автор використав поняття «стійке положення», адже суб'єкт управління скоріше опиниться в стабільному положенні, ніж у стійкому.

Вчені Лушкін В.А., Понікаров В.Д., Ялдіні І.В., Ачкасов А.Є. зазначають, що метою контролю є виявлення відхилень від прийнятих стандартів і порушень принципів законності, ефективності і економії витрачання матеріальних ресурсів на більш ранній стадії, щоб мати можливість притягнути винуватців до відповідальності, одержати компенсацію за збитки та розробити заходи щодо запобігання таких порушень у майбутньому [13, с.8].

Мету мікрорівня контролю сформулювала найкраще Виговська Н.Г.: основною метою контролю є виявлення та вивчення фактичного стану справ, порівняння його з поставленими цілями для оцінки проведеної діяльності, вжиття заходів по усуненню виявлених порушень [14, с. 130].

Застосувавши до контролю запропоновану нами систему макро, мікрота і мікрорівнів, нами систематизовано погляди науковців щодо контролю, і тепер вченим необхідно буде досліджувати більш актуальні питання, а не критикувати різні визначення контролю, його мети тощо.

Як висновок, варто зазначити, що оскільки суб'єкти господарювання постійно знаходяться у динаміці, то і контроль, як важлива функція управління також. Тому у системі контролю будуть постійно відбуватися певні зміни, через це і мета, і завдання контролю так само мають здатність змінюватися.

Список використаних джерел:

1. Бутинець Ф.Ф. Контроль і ревізія /Бутинець Ф.Ф., Бардаш С.В., Малога Н.М., Петренко Н.І. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 512 с.
2. Мурашко В.М. Контроль и ревизия хозяйственной деятельности торговых организаций / Мурашко В.М. – К.: Высшая школа, 1974. -272 с.
3. Основин П.Р. Социалистический контроль в СССР/ Основин П.Р. – Воронеж: Изд-во Воронежского университета, 1981.
4. Максимова В.Ф. Внутрішній контроль економічної діяльності промислового підприємства – Системний підхід до розвитку: Монографія / Максимова В.Ф. – К.:АВРІО, 2005. – 261 с.
5. Дяків Р.С. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / Дяків Р.С. – К.: Міжнародна економічна фундація, 2000. – 704 с.
6. Райсберг Б.А. Современный экономический словарь / Райсберг Б.А., Лозовский Л.Ш. – М.: ИНФРА-М, 1996.-496 с.
7. Жила В.Г. Ревізія та аудит / Жила В.Г. – К:МАУП, 1998. – 96 с.
8. Білуха М.Т. Курс аудиту: Підручник / Білуха М.Т. – К.: Вища шк. – Знання, 1998. –574 с.
9. Усач Б.Ф. Контроль і ревізія. – Підручник / Усач Б.Ф. - К: Ін Юре, 1998. - 351 с.
10. Вітвіцька Н.С. Контроль і ревізія / Вітвіцька Н.С., Кузьмінська О.У. – К.:КНЕУ,2000.-166 с.
11. Суйц В.П. Внутрипроизводственный контроль / Суйц В.П. – М.: Финансы и статистика, 1987. -127 с.
12. Білуха М.Т. Теорія фінансово-господарського контролю і аудиту. Підручник / Білуха М.Т. - К.: ПП "Влад і Влада", 1996. - 320 с.
13. Лушкін В.А. Контроль і ревізія підприємств / Лушкін В.А., Понікаров В.Д., Ялдин І.В., Ачкасов А.Є. Навч. посіб. – Житомир. – 2000. – 368 с
14. Виговська Н.Г. Господарський контроль в соціально орієнтованій економіці: проблеми теорії і методології: Монографія / Виговська Н.Г. – Житомир: ЖДТУ, 2006. – 287 с.